

ตัวละคร บทกลบทและกลวิธีสร้างบทกลบท

ความสำคัญของตัวละคร

ตัวละครทุกตัวของหนังตะลุงแม่จะมีลักษณะ "รูปชั่ว ตัวดำ นามไม่เพราะ" แต่ก็เป็นตัวที่มีบทบาทสำคัญยิ่งของหนังตะลุง เป็นตัวที่มีเสน่ห์แรง เป็นที่ชื่นชมติดอกติดใจของคนดูและเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นมากของหนังตะลุง

ตัวละครบางตัวสร้างเอกลักษณ์และสร้างชื่อเสียงให้แก่หนังตะลุงเป็นอันมาก นายหนังตะลุงบางคนนำเอาชื่อตัวละครมาทอขายชื่อของตนเป็นทำนองนามสกุลละนั้น และชาวบ้านมักเรียกชื่อตัวละครทอขายชื่อนายหนังคนนั้น ๆ เช่น "อายมอหงลาเป็นตัวละครเอกของหนังจวนทัตลุง ชาวบ้านเรียกหนังจวนว่า หนังจวนมอหงลา อายลูกหมี่เป็นตัวละครเอกของหนังปล่องนครศรีธรรมราช ชาวบ้านเรียกหนังปล่องว่า หนังปล่องลูกหมี่ อายเทงเป็นตัวละครเอกของหนังอิมสงขลา ชาวบ้านเรียกหนังอิมว่า หนังอิมเทง" เป็นต้น¹ หนังตะลุงบางคณะนับถือตัวละครเป็นตัวศักดิ์สิทธิ์ เช่น "หนังจันทร์แควนครศรีธรรมราชถือว่าอายขวัญเมืองเป็นตัวละครชั้นพิเศษ เมื่อแสดงเสร็จเรียบร้อยแล้ว รูปอื่น ๆ จะถูกเก็บเข้าแผง เพื่อสะดวกในการแบกถือไปไหนมาไหน แต่รูปอายขวัญเมืองจะเก็บไว้ในถุงผ้า ซึ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นพิเศษ และจะนำติดตัวไปกับตนตลอดเวลาที่เดินทาง แมว่ารูปหนังนี้จะราคาแพงอย่างไร ก็ไม่เคยจะเอาหนังอื่นมาติดเป็นรูปอายขวัญเมืองขึ้นใหม่ จะพยายามซ่อมแซมจนใช้การได้ตลอดมา"² หรือ "นายหนังตะลุงฝั่งตะวันตกเชื่อกันว่าเพชรพอนเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์ มีวิญญาณสิงสถิตย์ ถ้าเด็กหรือผู้ใหญ่ดวงละเมิด เช่น เหยียบหรือข้ามรูป อาจให้โทษถึงตายได้ ทุกครั้งที่แสดงต้องนำเอารูปเพชรพอนมาขี้กไว้ใกล้ ๆ จอ

¹สำนักงานศึกษาธิการ เขต 3. คู่มือการสอนวิชาพิชชาหนังตะลุง 2. 2523.

หน้า 3.

²พรศักดิ์ พรหมแก้ว. "ตัวละครหนังตะลุงกับชาวภาคใต้" ทักษิณคดี 2(1) 30 -

และต้องทำพิธี เช่น สรวงข้าวปทุมามีหัวมีหาง เชิญให้อัญญาหมากิน เรียกว่า "ถวายรูป"
ถึงแม้ว่านายหนังจะเลิกใช้ เพรพอนออกแสดงก็จะต้องมีรูปนี้ไว้ประจำโรง ถ้าไม่มีจะเป็นอัมภมคล
และเกิดโศกนาฏาประการ"¹

ตัวตลกนอกจากจะแสดงบทกลแล้ว ตัวตลกยังเป็นผู้ติดตามรับใช้ตัวเอกของเรื่อง
ตัวตลกจึงมีบทบาทมากทั้งต่อการแสดงเรื่องและการแสดงหนังตะลุง

ตัวตลกจึงเป็นตัวละคร เอกของหนังตะลุง

เอกลักษณ์ของตัวตลก

หนังตะลุงคณะหนึ่ง ๆ จะมีตัวตลกประมาณ 8 - 15 ตัว แต่ละตัวมีรูปร่างและนิสัย
แตกต่างกัน แต่ทุกตัวจะพูดภาษาถิ่น มีลีลาการพูด สุ่มเสียงแตกต่างกัน แต่เมื่อเป็นตัวตลกตัว
เดียวกันไม่ว่าคณะใด จะนำไปแสดงจะตองรักษาเอกลักษณ์เฉพาะตัวของตัวตลกนั้น ๆ ให้เป็น
แบบเดียวกันหมด คนเชิดจึงต้องศึกษาและฝึกเชิดแต่ละตัวให้เกิดความชำนาญ ถูกตองตามแบบ
ฉบับจะฝึกเพียงไปไม่ได้ กังนั้น "ยอกทอง" ของหนังตะลุงทุกคณะจะตองแกะโพรูปร่างหน้าตา
เหมือนกัน มีขนาดใกล้เคียงกัน ผู้เชิดทุกคณะตองฝึกเลียนเสียงยอกทองให้มีความละเอียด
กัน มีนิสัยพฤติกรรมตามที่เคยมีมาทุกประการ นายหนังตะลุงจึงตองสวมวิญญาณของตัวตลก
นั้น ๆ ตามแบบฉบับที่นิยมและสืบทอดกันมาอย่างแนบเนียนและครบครัน

ประเภทของตัวตลก

ตัวตลกหนังตะลุงอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ตัวตลกหลัก เป็นตัวตลกที่หนังตะลุงทุกคณะนิยมใช้ตัวตลกหลักของหนังตะลุง
ภาคฝั่งตะวันออก คือ เห่ง หนูนุ้ย สีแก้ว ยอกทอง ชวัญเมือง ส่วนตัวตลกหลักของหนังตะลุง
ฝั่งตะวันตกที่เป็นตัวพิเศษ ซึ่งหนังฝั่งนั้นทุกคณะจะขาดไม่ได้ คือ เพรพอน

¹ สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "เพรพอน" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529.

2. ตัวตลก รอง เป็นตัวตลกที่นิยมรองลงมา คือนิยมกันหลายคณะ แต่ไม่กว้างขวางเท่าชุดแรก ไก่แก สะหม้อ อินแก้ว โถ พู กิ่ง ปราบ คงรอด จีนจ้อง หนูเน้อย จิก กุเหว่า เป็นต้น

ตัวตลกเหล่านี้ เมื่อเรียกกันจริงมักใช้คำว่า "อ้าย" (ซึ่งแสดงถึงความสนิทสนม) นำหน้า เช่น อ้ายเหง อ้ายหนูญ อ้ายโถ เป็นต้น

ศักดิ์ของตัวตลก

หนังตะลุงคณะหนึ่ง ๆ จะมีรูปหนังประมาณ 150 - 200 ตัว มีทั้งชาย มนุษย์ เทวค ฤทธิ ยักษ์มาร และรูปประกอบอื่น ๆ หนังตะลุงถือว่ารูปเหล่านี้มีศักดิ์ต่างกัน การจัดเก็บซ่อนใน แฉงเก็บรูปศักดิ์ การจัดปักหรือแขวนรูปไว้ในโรงขณะแสดงก็จัดปักเป็นพวกวางลำดับให้ดูตาม ศักดิ์ เช่น ฉายมีศักดิ์สูงสุด กองเก็บไว้มันสุด รูปสัตว์เครื่องงานเก็บวางลงแฉงให้ยู่ต่ำสุด เมื่อแขวนรูปเทวคกองอยู่เหนือศีรษะรูปฝ่ายธรรม เช่น ยักษ์ โจร ฯลฯ นางเบียน (นางกาชา นางสองแขน) กองปักวางไว้ชายมือของนายหนัง รูปฝ่ายธรรมะไว้ทางขวาเหล่านี้เป็นต้น

สำหรับรูปตัวตลกนั้นนับถือกันว่า "เป็นรูปที่มีศักดิ์สูงรองจากฉาย พระอิศวร เทวค และเจ้าเมืองลงไป แต่มีความสำคัญกว่า ตัวพระ ตัวนาง หรือเจ้าเมืองที่ขาดคุณธรรม"¹

รูปตลกวางตัวนายหนังถือเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์ มีการปักทองเต็มตัว มีการเคารพบูชาเป็นพิเศษ เช่น อ้ายเมืองของหนังจันทร์แก้ว นครศรีธรรมราช เปรพอนของนายหนังทางฝั่งตะวันตก อีทองคำของหนังเอี่ยมนครศรีธรรมราช อ้ายสี่แก้วของหนังชำ นครศรีธรรมราช และอ้ายสะหม้อของหนังเลือนสงขลา เป็นต้น แต่ทั้งนี้ยอมรับแตกต่างกันไปตามศรัทธาของหนังคณะนั้น ๆ

ลักษณะของตัวตลก

รูปตัวตลก "อาศัยเค้าจากคนจริงและจากลักษณะของธรรมชาติ เช่น ชะง่อนเขา เงา พูไม้ กอนเมฆ"² แม้ตัวตลกจะมีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันออกไป แต่ก็มีลักษณะร่วมกันบางประการ

¹ สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "ตัวตลกหนังตะลุง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. เล่ม 3. 2530. หน้า 1257.

² สำนักงานศึกษาธิการ เขต 3. คู่มือการสอนวิชาชีววิทยาหนังตะลุง 2. 2523.

เช่นส่วนใหญ่จะไม่สวมเสื้อ รูปร่างพิกลพิการ ผิวดำ แขนและปากสามารถเคลื่อนไหวได้ เมื่อปล่อยแขนให้ห้อยเหยียดตรงขนานกับลำตัว ปลายนิ้วมือจะยาวเลยระดับเข่าลงมา มักถืออาวุธที่ม้วน หูภาษาถิ่น เป็นต้น

การที่อวัยวะบางส่วนของตัวตลกสามารถเคลื่อนไหวได้ ช่วยให้การพากย์และการเชิดตัวตลกมีชีวิตชีวาเหมือนคนจริง ๆ ตัวตลกจึงมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากตัวอื่น ๆ เช่น ตัวพระตัวนาง เทวทูต ยักษ์ ฯลฯ ที่สวมเสื้อ รูปร่างงดงาม ไม่สามารถเคลื่อนไหวปากหรือแขนทั้งสองได้ เป็นต้น

อนึ่งคงเพราะรูปตัวตลกมีลักษณะพิกลพิการผิดไปจากคนธรรมดาสามัญ จึงนิยมเรียกและจัดประเภทรูปตลกว่า "รูปกาก" คือน่าเกลียดหรือไม่วางงาม

บทบาทของตัวตลก

บทบาทของตัวตลกอาจแยกกล่าวได้เป็น 2 ด้าน คือ บทบาทด้านการแสดงและบทบาทด้านวัฒนธรรม

1. บทบาทด้านการแสดง ตัวตลกมีบทบาทสำคัญเท่าที่ปรากฏ สรุปได้ดังนี้

1.1 ทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ขัน เนื่องจากหนังตะลุงต้องแสดงกลางคืน ระยะเวลาแสดงนานและมักแสดงไปจนกระทั่งสว่าง การกระตุกไม่ให้ผู้ชมเบื่อ ง่วงหลับ จึงเป็นเรื่องสำคัญ นายหนังจึงต้องคอยแทรกเรื่องตลกให้ไต่หัวเราะกันให้มากที่สุด จึงจำเป็นต้องมีตัวตลกออกมาคอยสอดแทรกเรียกเสียงฮาเกือบทุกฉากทุกตอน ฉากตั้งเมืองไร้ตัวตลกเป็นอำมาตย์เสนา ฉากเดินป่ามีตัวตลกเป็นที่เลี้ยงติดตาม ฉากรบไร้ตัวตลกเป็นพลรบคอยยั่วเข้าหาตาย ฉากรักไร้ตัวตลกคอยหยอกหลอขี้แฉะ เป็นต้น โดยมากในแต่ละฉากแต่ละตอนจะมีตัวตลกเกินกว่า 1 ตัว เพื่อจะไ้ชวนกันดึงเข้าสู่อุคไ้สะทกยั้งขิ้น ผู้ชมหนังตะลุงบางคนสนใจการตลกมากกว่าการดำเนินเรื่อง หนังตะลุงที่ตลกเก่ง คือมีแง่มุมตลกไ้มาก ตลกเหมาะจึ่งหะ แขนยลคมขำ ไม่หยาบโหล่มากนัก เป็นที่พอใจของผู้ชมทุกเพศทุกวัย

1.2 ทำให้นายหนังสามารถแสดงทัศนคติหรือวิพากษ์วิจารณ์ข้อขัดแย้งไ้สะทกยั้งขิ้น เนื่องจากหนังบางอย่างมีผลกระทบตอสังคม ถูกจำกัดการแสดงทรศนะวิพากษ์วิจารณ์ แต่เป็นความต้องการของสังคมที่ใครทั้งหรือไ้ระบายออก กรณีเช่นนี้หนังตะลุงจะไ้ใช้วิธีแสดงออก

ผ่านตัวตลก เป็นที่เล่นที่จริง หยิกแกมหยอก หรือบางครั้งก็โจมตีตรงไปตรงมาอย่างรุนแรง สนองทั้งความต้องการของนายหนังเองและผู้ชม ทำให้เรื่องหนักกลายเป็นเรื่องเบา กรณีเช่นนี้ เคยมีนายหนังตะลุงบางคนถูกจับฟ้องร้องฐานกาเจาหน้าตำราวจานตัวตลก มีการสู้คดีกัน นายหนังตะลุงแถวคนไม่ใหญ่ทศ ตัวตลกเป็นผู้พูดให้หน้าตัวตลกไปซึ่งแทน ในที่สุดนายหนังคนนั้นก็ถูกสั่งห้ามออกตัวตลกตัวนั้นอีกเป็นเวลา 3 ปี นายหนังก็เชื่องพ้องครบ 3 ปี ก็นำตัวตลกนั้นมาใช้ตามเดิม และบอกเล่าผู้ชมว่าที่หายไป 3 ปีเต็ม เพราะติดคุก

1.3 ทำให้นายหนังโคพักเหนื่อยไปทวยในตัว เนื่องจากการแสดงหนังตะลุงแต่ละครั้งต้องใช้เวลาต่อเนื่องกันหลายชั่วโมง การดำเนินเรื่องอย่างเป็นทางการจึงจะลักษณะให้นายหนังเหนื่อยมาก เพราะต้องคิดกลอนบ้าง คิดพทสนทนาบ้าง เรื่องก็ดำเนินไปเร็วเกินควรต้องใช้เรื่องยาว ๆ ยากแก่การผูกเรื่องและคลี่คลายเหตุการณ์ จึงใช้วิธีตลกแทรกมาก ๆ เพราะสามารถดึงเรื่องใดเข้ามาแทรกก็ได้ เมื่อเรียกเสียงฮาได้ครั้งหนึ่ง นายหนังก็โคหยุดพักด่อนไปในตัว หรือแม้จะตลกต่อเนื่องไปก็ไม่เคร่งเครียดเหมือนกับการดำเนินเรื่อง

1.4 ทำให้การเชิดหนังตะลุงมีหลากหลายลักษณะและเป็นศิลปะที่คงอยู่ได้ เนื่องจากตัวตลกหนังตะลุงมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน มีลีลาการพูด นำเสียง กิริยาท่าทางและนิสัยผิดแปลกกัน ทำให้ลีลาการเชิด การสวมบทบาทมีหลายลักษณะ ผู้ชมจึงไม่เบื่อง่าย แม้ลูกคู่ที่บรรเลงดนตรีก็สนุกตามและที่สำคัญยิ่งก็คือตัวตลกช่วยในการแสดงหนังตะลุง เข้าถึงจิตใจของคนดูได้ทุกเพศทุกวัย สามารถดึงเหตุการณ์เฉพาะหน้าหรือสภาพความเป็นจริงของสังคมที่เป็นปัจจุบันมาใส่ในบทบาทของตัวตลกได้ทุกเรื่องทุกช่วงตอน หนังตะลุงจึงเป็นสื่อชาวบ้านที่ตามสมัยนิยมทันอยู่เสมอ อันเป็นลักษณะสำคัญที่ช่วยให้ศิลปะการเชิดหนังตะลุงของภาคใต้คงอยู่ได้

การเสนอขมุขตลกของหนังตะลุงบางคณะนอกจากจะใช้ตัวตลกเป็นสื่อ อาจจะใช้ตัวสำคัญ เช่น เจ้าเมืองบางเมืองเป็นตัวตลก ก็มีในกรณีเช่นนี้ เรียกกันว่า "ตลกรูปใหญ่" ส่วนการตลกที่ใช้ตัวตลกโดยตรง เรียกกันว่า "ตลกรูปภาค" หรืออาจจะใช้ดำเนินที่คิด (เช่นดำเนินเชิง) หรือยักษ์บ้า ๆ บอ ๆ เป็นตัวตลกก็มี

สุวิวงศ์ พงศ์ใหญ่ชัย. "ตัวตลกหนังตะลุง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้
พ.ศ. 2529. เล่ม 3. 2530. หน้า 1256.

2. บทบาททางวัฒนธรรม การที่ชาวบ้านชอบตัวตลกมากเป็นพิเศษ นอกจากจะเป็นเพราะตัวตลกเล่นมโหรีให้คนดูเกิดอารมณ์ขันได้มากแล้ว หากพิจารณาจะเห็นว่ายังมีเหตุผลที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง คือตัวตลกต่าง ๆ มีลักษณะหลายอย่างที่สอดคล้องสัมพันธ์กับชาวบ้านภาคใต้ เช่น ผิวพรรณ ประวัติความเป็นมา รูปร่างหน้าตา ลักษณะนิสัย การศึกษา ค่านิยม การประกอบอาชีพ เป็นต้น ถึงกับมีการกล่าวกันทั่วไปว่า "ตัวตลกของหนังตะลุงเป็นตัวแทนของชาวบ้านภาคใต้"¹

ตัวตลกหนังตะลุงจึงมีบทบาททางวัฒนธรรมสอดคล้องประสานกับบทบาทการแสดง ตัวตลกจึงเป็นแหล่งบันเทิงและสืบทอดวัฒนธรรมที่ชาวบ้านภาคใต้ไว้อย่างประจักษ์ เช่น ด้านความเชื่อ ภาษา ศาสนา การแต่งกาย การศึกษา การประกอบอาชีพ และวัฒนธรรมด้านการละเล่น เป็นต้น

ตัวตลกที่รู้จักกันแพร่หลาย

ตัวตลกที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายตามที่ปรากฏในเอกสาร มีดังนี้

1. กรัง (กลิ้ง อ้ายกรัง อ้ายกลิ้ง) ไม่ทราบประวัติความเป็นมา รูปร่างผอมบาง หน้าผากแบน ขอบปลายผมเขี้ยวกรัง ฝรั่ง นุ่งผ้าปลอยชาย ไม่สวมเสื้อ เป็นคนขี้โรค มีโรคคันเรื้อรังประจำตัว เป็นโรคในร่มผ้า ขยไฮมือซุก และ แกะ แกะ เกา อมูตตลอดเวลา เมื่อพูดจากับใครจะตลกขี้ขลาดขยไฮมือเกาแกก ความประหม่าเกอเขิน ยิ่งถ้าพูดกับผู้หญิงยิ่งเกาหนักจนปวดแสบไปทั้งตัว พูดจาไม่ค่อยเป็นเพราะรู้ศัพท์น้อย ใตยีนใครไรศัพท์แปลก ๆ อ้ายกรังอาจเข้าใจผิดเป็นอย่างอื่น อาจแปลความและปฏิบัติไปคนละเรื่อง จึงทำให้ตลกโปกสยิ่ง²

2. แกวณ (อ้ายแกวณ) เป็นตัวตลกประจำคณะของหนังตะลุงอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช รูปร่างลักษณะอ้วนจ้ำม่ำ เป็นมะขามข่อยเขียว ปากกว้างคล้ายกบ จึงเรียกว่า "แกวณ" ใตยีนขี้เป็นคนราเว้ง สนุกสนาน ทะเล้นทันคน พูดเสียงอยู่ในลำคอ เพี้ยนกุกคือยกทอง

¹พรศักดิ์ พรหมแก้ว. "ตัวตลกหนังตะลุงกับชาวภาคใต้", ทักษิณคดี 2(1)

30 - 34. เมษายน - มิถุนายน 2528.

²สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "กรัง : ตัวตลกหนังตะลุง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. เล่ม 1. 2530. หน้า 43.

3. ขวัญเมือง (อายขวัญเมือง อายเมือง)

ประวัติความเป็นมา ไม่ทราบประวัติความเป็นมา มักออกคู่กับสะหม้อ ขวัญเมือง นับถือศาสนาพุทธ ส่วนสะหม้อมนับถือศาสนาอิสลาม ส่วนมากขวัญเมืองจะทำหน้าที่คล้ายโฆงประจำเมืองและโฆงประจำคณะของหนังตะลุงทำหน้าที่เป็นตัวบอกเรื่อง

รูปร่างลักษณะ ผอมบาง คอชางเตี้ย ผิวดำ หัวเด็กมีผมหยิกงอ จมูกโตยาว ปลายแหลมเขี้ยว ปากกว้าง ตาขาว หนาคาดคล้ายแพะ หูโยเยยาน ก้นเข็งงอน ปลายนิ้วชี้ข้างขวาหู เพราะเป็นคุศทะเลาะ

การแต่งกาย ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าคำทอนเขียวเคียนหูขวัญผ้าขาวม้า แตะของบางคณะทำเป็นคาคเค็มซัดหนังอย่างหายาบ

นิสัย เป็นคนมีอารมณ์เยือกเย็นหนักแน่น สุขุม เองงานเอาการ มีความซื่อสัตย์ สุจริตแต่บางครั้งก็เป็นคนเจ้าศเจ้าอย่าง ขวัญเมืองของหนังตะลุงบางคณะมีนิสัยต่างออกไป เป็นคนตกใจง่าย ง่ายง่าย ขอมออกคออันใหญ่ยื่นสงสาร ขอมทำตนเป็นเด็กในบางโอกาส

ลีลาการพูด โขยปกติจะพูดจาหนักแน่นชัดถ้อยชัดคำ แตะของบางคณะพูดจาออกคออันมักแสดงความวิตกกังวลและง่ายง่าย

โดยปกตินิสัยและลีลาการพูดของขวัญเมืองที่โซสวมบทบาทเป็นตัวบอกเรื่องกับที่โซเป็นตัวตลกในเรื่องมักจะแตกต่างกันเป็นคนละคน กล่าวคือเมื่อเป็นตัวบอกเรื่องจะไม่มีนิสัยโก ๆ ที่เป็นไปในทางบทร้องอย่างที่กล่าวมาแล้ว¹

4. แขง (อายแขง) เป็นตัวตลกที่หนังกิมเส็ง บ้านปากพน อำเภอรโนค จังหวัดสงขลา คิดแกะรูปขึ้น เพื่อให้คู่กับลูกหนัง

แขงมีรูปร่างเล็ก อ้วนเตี้ยแบบเด็ก ๆ จมูกเข็งงอโยเย ก้นเข็งงอ ไม่สวมเสื้อ นุ่งกางเกงขาสั้น ถือชอน ผูกลูกกระพรวน ปกติอยู่กับญาติ เป็นพี่เลี้ยงศิษย์สาว ๆ ของญาติ ชอบขับบทหนังตะลุงตลก ๆ ผิด ๆ ลีลาการพูด พูดเร็วออกเสียงไม่ชัดแบบเด็กหัดพูด

¹ สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "ขวัญเมือง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.

2529. เล่ม 1. 2530. หน้า 296 - 297.

5. คงรอด (อายุคงรอด) ไม่ทราบประวัติความเป็นมา คงรอดมีหน้าตาและนิสัยคล้าย ๆ ขอกทอง หน้าหัก หน้าผากยื่นและกว้าง จมูกแหลมขวิค หลังค่อม นุ่งผ้าลายตาหมากรุก มักมีผ้าขาวมาพาดตา ไม่สวมเสื้อ มีนิสัยขมขุยโวโอวาค

6. ครูขลึง (อายุครูขลึง) เป็นตัวตลกที่หนังเคี่ยม บ้านนาข้าวเสียบ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นผู้คิดค้นรูปตัวตลกขึ้น ครูขลึงเกิดจากจินตนาการ ลักษณะรูปร่างเป็นคนผิวดำสูงโปร่ง หัวเล็กกลม นุ่งผ้าถุง ไม่สวมเสื้อ ถิ่นพร้าค้ำยาวเป็นอาวูช เป็นคนไม่ค่อยเต็มเต็ง ไม่ได้เป็นครู แต่ชอบให้ชาวบ้านเรียกตนเองว่าครู เป็นคนมายอ ขมขุยหงิมสวย จึงมักอยู่ฝ่ายนางเอก ลีลาการพูด จะพูดตลกตลกเป็นประโยคยาว ๆ จับความไม่ค่อยได้ และชอบพูดเป็นกลอนถูก ๆ ผิด ๆ

7. จีนจ้อง (อายุจีนจ้อง) เป็นตัวตลกหนังทะลุสูงตัวหนึ่ง ตามประวัติว่าเดิมเป็นคนจริง ๆ ที่มาจากเมืองจีน มีอาชีพขายน้ำชา พูดภาษาไทยไม่ชัด รูปร่างผอมสูง เป็นคนขมโรค หลังโก่งนืด ๆ นุ่งกางเกงขากวย ขาหนึ่งปลอย ขาหนึ่งพับกลับขึ้นมา หัวมีหางเปีย มือถือกล้องยาสูบแบบคนจีนติดฟัน

อายุจีนจ้อง มีนิสัยเป็นคนซื่อสัตย์ มีความกตัญญูสูง ขยันขันแข็ง แบบคนจีนทั่วไป แต่ขี้บ่น มักโกรธง่ายหายเร็ว พูดจาตรงไปตรงมาไม่เกรงใจใคร ไม่สนใจการเมือง สนใจแต่เรื่องการทำมาหากิน บางครั้งก็พาชื่อเป็นตัวตลกที่มีถูกตัวตลกอื่น ๆ หยอกล้อและถูกหลอกลวงเป็นประจำ

ลีลาการพูด พูดเร็ว พูดสำเนียงไทยไม่ชัดแบบคนจีนพูดไทย

8. ชาม (อายุชาม) ไม่ทราบประวัติความเป็นมา มักออกคู่กับอายุทูนหรืออายุพาน หรือออกเป็นเสนาของฝ่ายยักษ์

อายุชาม มีรูปร่างลักษณะลำสัน จมูกยาวงอน ใบหูใหญ่ กางงอน พุงย้อย สะคือหลุน ผิวดำ หัวล้าน ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าขาวมา แล้วใช้ผ้าขาวมาเคียนสะเอว เห็นแก่กิน ขอมกินและกินจุ ใจเย็น ไม่ชอบหาเรื่องคนอื่น ถ้ามีเรื่องราวสู้รบมักจะยอมแพหรือชักไปสู่เรื่องตลกเสีย ชอบประจบสอพลอ มักพูดโอ้อวด เพ้อเจ้อ ชักมาหาเรื่องกิน

9. เพรพอน (เพชร อายุเพชร) เป็นตัวตลก นิยมกันในกลุ่มหนังทะลุสูงตั้งแต่วันตก เช่น ภูเก็ท พังงา ระนอง เป็นตัวสำคัญซึ่งแต่ละคณะจะขาดเสียมิได้ ถือเป็นตัวศักดิ์สิทธิ์ประจำโรงมักออกคู่กับสี่แก้ว

ประวัติความเป็นมา เชื่อกันว่าเดิมทีเป็นคนที่เกิดจากไสยเวท มีพระราชาไสยเวทมนตรีชุบขึ้นจากแก่นไม้จันทร์ เกิดและเติบโตจากวัดจึงเรียกว่า เณรพจน (พร) มีอิทธิฤทธิ์พิเศษเหนือคนสามัญ คงกระพันชาตรี สามารถลงโทษตายทั่วได้ ต่อมานายหนังพจนชาวภูเก็ตไปไต่รูปเณรพจนมาจากแก่นไทร จากนั้นทำให้คณะหนังตะลุงของนายพจนมีชื่อเสียงโด่งดังฉีกฝักตีหนังตะลุงคณะอื่น ๆ ในตระกูลหนังพจนพากันแกะรูปเณรพจนขึ้นใช้กันแพร่หลายและนิยมกันทั่วไปทางฝั่งตะวันตก

รูปร่างลักษณะ ร่าสูงใหญ่ ลำสัน จมูกยื่นยาวคล้ายรูป "อายพูน" ของหนังตะลุงฝั่งตะวันออก

การแต่งกาย สวมกางเกงขายาวทรงหลวม ๆ เคียนพุงควยผ่าขาม้า ไม่สวมเสื้อ ทรงผมสั้นเกรียนเอนเรียบไปข้างหน้า

นิสัย เป็นคนจริงจัง พูดน้อย พูดจาไม่สับปลับแต่ติดตลก รักสนุก จึงมักเล่นตลกอยู่กับบรรดาเด็กเล็ก ๆ ชอบเอามือเลียนทาโกตีปิก และเลียนเสียงโกชั้น พูดจาไม่เก่ง จึงไม่ชอบโตการมักมีใคร เพราะมักสู้เขาไม่ได้ เห็นผู้หนึ่งแถมตัวแปลก ๆ มักขอนและล้อเลียนแต่ไม่มีนิสัยทางเจ้าชู้ เมื่อโกรธมักสูจริง แต่ชอบการตอสูควยมือเปล่า ชก คอย คอก ไม่ชอบการใช้อาวุธ ชอบยุแหย่ให้เพื่อน ๆ ทะเลาะกัน

ลีลาการพูด พูดเสียงเหมือนเด็ก ไม่ชัดถ้อยชัดคำ คล้ายกับเด็กเพิ่งหัดพูด¹

10. กุเหว่า (อายเหว่า) คงเลียนแบบมาจากรูปปลาหลด (คล้ายปลาไหล) หัวยื่นแหลม ไขมันเปียก รูปร่างผอมโย่ง ไม่สวมเสื้อ นุ่งกางเกงขายาว ขาหน้าเคลื่อนไหวได้ ฉิวหวานเป็นอาวูช พูดเสียงเล็กแหลมคล้ายเสียงนกกุเหว่า เป็นคนกะล่อน ฉลาดแกมโกง เพื่อนคู่หูคืออรนุช

11. จิก (อายจิก) ไม่ทราบประวัติความเป็นมา รูปร่างหน้าตาคล้ายตัวตลกของว้ายังเขียนชื่อเวาะโระ (คำว่า "เวาะ" ภาษามลายูแปลว่าเป็ด) สันนิษฐานว่าคงเลียนแบบคนที่พูดจาอู้อี้ เพราะเป็นรหัสศัพทจุก จุกไม่มี ริมฝีปากยาวแบนแบบปากเป็ด พุงโย่ง ก้นเชิดสูง นุ่งผ้าโจงกระเบน ไม่สวมเสื้อ มีชายฉ้อกระจำ เป็นนักเลง ชอบยอ มักทำหน้าที่เป็นทหาร

¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "เณรพจน" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529.

ของฝ่ายยักษ์หรือประจำเมืองแขก มีนิสัยค่อนข้างเกรง คันทุรัง มีมค้อยเรื่องปากและจมูก โครพูดเรื่องเบ็ดหรือจุมูกจะโกรธ เป็นเพื่อนคู่หูกับอายปราบ

12. คำมา (อายคำมา) มีประวัติว่าเลียนแบบมาจากนายคำ ชาวจังหวัดพัทลุง รูปร่างลักษณะอัปลักษณ์ หัวล้าน จมูกยาว ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโจงกระเบน ขอมพูดกับคนอื่น โดยใช้คำพูดที่มีความหมายไปคนละทาง เพื่อนคู่หูคือยอกทอง

13. เคนยักษ์ (ยักษ์มา ๆ บอ ๆ ยักษ์บา) เป็นตัวละครฝ่ายยักษ์ ไม่ทราบประวัติความเป็นมา สันนิษฐานว่าคงได้เค้ามาจากความพิกลพิการของคนในสังคม ผสมกับจินตนาการของนายหนังแต่ละคนที่เกี่ยวกับยักษ์มาผสมผสานกันเป็นตัวเคนยักษ์ขึ้น เคนยักษ์ของหนังตะลุงแต่ละคณะจึงแตกต่างกันไปอย่างค่อนข้างอิสระ แต่ก็มีลักษณะร่วมตรงกันคือเป็นยักษ์มา ๆ บอ ๆ เสื่อมทรามทั้งความคิด อารมณ์ การกินอยู่ จริตกิริยาและรูปร่างหน้าตา

เคนยักษ์มักจะเป็นยักษ์ป่า มีทั้งยักษ์ (ยักษ์ตัวเมีย) และยักษ์ (ยักษ์ตัวผู้) มักนุ่งโอบไม่ ไม่สวมเสื้อ แต่อาจสวมมาลัยกระดูกสัตว์ เปลือยท่อนบน ถ้าเป็นยักษ์จะเห็นเท้าชก รูปร่างหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว มักแยกเขี้ยวยื่นฟันอย่างประเจิดประเจ้อ มีพฤติกรรมที่พยายามกระทาง หนีกระหาย อยู่ปลาลาสัตว์เป็นอาหาร มีตะบองหรือขวานเป็นอาวุธ มีพฤติกรรมที่นำหัวเราะหลายประการ

บทพูดของเคนยักษ์มักจะเป็นพหุพยางค์มากกว่าบทเจรจา

14. โถ (อายโถ) ได้เค้ามาจากคนจีนมา ชาวหังมัว อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา รูปร่างเตี้ย ลำสัน ไร่เปีย หัวกลมเล็ก ตาโตถน ปากกว้าง ริมฝีปากกลาง เข็มเข้าในส่วนท้องถึงอกใหญ่ แขนงอไม่โย นุ่งกางเกงดอกขา ถัดมียังทอเป็นอาวุธ นิสัยซื่อซาค ทาขาวไม่สูคน โกรชโกรไม่เบ็น ขอมร้องว่าทำเพลง เป็นคนที่เห็นแก่กิน สนใจพูดกซักนำมาสู่เรื่องกิน จนใ้ชื่อว่า โถทั้งกินทั้งชอกคหอลมเว็น (ทั้งกินทั้งชอกคหอลมเว็น เว็นอีก)

15. ทองช้าง (อายทองช้าง) เป็นชาวอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา รูปร่างสูงใหญ่ จมูกโค้งคล้ายงูแก่ปากหวาน สวมเสื้อแขนสั้น มีกระขุมเม็กใหญ่ นุ่งกางเกงขายาว หัวและเท้าคล้ายช้าง เป็นคนหัวโบราณ มีนิสัยโง่งม ขวานผ่าซาก ไม่กลัวใคร ขอมพูดคำพื้นเมือง สำเนียงท้องถิ่น เช่น จะโระ (ชี้เทร อัปลักษณ์) ชันนอราย (ชันทราย) ชันละเมี้ยนทอหาร (ชันทะเลเมี้ยนทอหาร) มีมค้อยโครพูดเรื่องช้างมักจะไมทอใจ โกรชโกรแล้วมักใช้เท้ากระดืบ

16. เห่ง (อายเห่ง) เป็นตัวละครซึ่งหนังทุกคนจะมีประจำโรงและทุกคนจะสวมลักษณะนิสัย สีลาการพูด สำเนียงพูดเป็นลักษณะเดียวกัน มักออกเป็นตัวเสนาศูย์ทนาย

ประวัติความเป็นมา เชื่อกันว่าเป็นตัวละครที่ดอครูปร่างลักษณะและนิสัยมาจาก คนจริง ชื่อจริง อยู่บ้านคูซุก อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา มีอาชีพทำน้ำตาลโตนด ทำกระแษ และรูดงูผอยไทรรยาทำถุงสมชาย

รูปร่างลักษณะ ผอมบาง สูงโย่ง หอมมนยาวกว่าท่อนล่าง ฝ่าเท้า หัวเด็ก ฅมหยิกเป็นปอยอยู่เฉพาะส่วนท้ายทอย จมูกทู่โต คางขาวโต ปากกว้าง หนาตาพิกลคล้ายนก กระดัง หรือหัวตุ๊กแก มือเคลื่อนไหวไวกทั้ง 2 ข้าง นิ้วมือข้างซ้ายกำหลวม ๆ นิ้วชี้กับหัวแม่มือ งอหักเป็นวงเซาหากัน ส่วนมือข้างขวาเหลือเพียงนิ้วชี้เพียงนิ้วเดียว ทุ้โตคล้ายอวัยวะเพศของ ผู้ชาย ทั้งนี้เพราะเป็นคุดทะราดมาแต่เด็ก ๆ และมักไข่มือทั้ง 2 ข้าง ทำท่าคาแม่อู้นี้ แทนดอยคำ อย่างที่เรียกกันเป็นภาษาถิ่นว่า "ฉับโซลก"

การแต่งกาย ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโสร่งลายตาหมากรุกขาว-ดำ เคียนถุงก้วยผ้า ขาวม้า เข็มมีคพื้นเมือง ซึ่งเรียกว่า "อายคลอก" ไม่สวมรองเท้า

นิสัย เป็นคนตลกคะนอง ขบขันง่าย มุทะลุไม่กลัวคน ขยล่อเลียนเพื่อน มีความ ฉลาดแหลมไฉนบางโอกาส แต่บางครั้งก็พูดพลอย ๆ มักทำทีเหลวขยขู่อำหัมเพื่อนแต่ใจจริงไม่ เป็นเช่นนั้น ใครทว่าก็ไม่โกรธ แต่มักยอมกลับ ขยทว่าเขาง่าย ๆ และอยู่ข้างจะบายอ

สีลาการพูด พูดช้า ๆ แต่ไม่ช้าคำ ขยสยดว่า หาเลือก บางครั้งพูดโง่งมฉง แบบชวานผ่าซาก ไม่เกรงใจใคร จะทว่าใครไม่ยั้งคิด เมื่อพลั้งผิดมักคำตัวเอง ขยซบักลอน หนังตะลุง มโนรา ขยทำท่าทางประกมคำพูดและจองหน้าดูสนทนา

17. ปราย (อายปราย) ไม่ทราบประวัติความเป็นมา มักออกเป็นทหารของฝ่าย ยักษ์

อายปรายเป็นคนที่จุมกเป็นริศสีทองจนจุมกบุบจึงพูดอู้อี้แบบคนจุมกมี เพื่อน ๆ จึงมักล้อเลียนเสียงและเป็นเหตุให้ทะเลาะกัน นุ่งกางเกงขาสั้น ไม่สวมเสื้อ ด้คยมสัน หัวเส็ก กลาง มือถือหัวข้างหนึ่ง ถือกระจกข้างหนึ่ง เป็นคนเจ้าสำรวย ขยแต่งกาย เป็นหวงทรงผม

สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "เห่ง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529.

เล่ม 4. 2530. หน้า 1624.

ยิ่งกว่าอื่นใด มักหยุดทุกหยุดทำงานเพื่อแม่หัวผมแต่งหน้า แม่ทอนรบรากัน บางครั้งทองหยุดหัวผมแล้วรบกันต่อ แต่ไม่เป็นคนเจ้าชู้ เพราะสนใจตัวเองมากกว่าคนอื่น

18. ทู (อายุทู) เอาเคามาจากคนกินตะกอละตะกราม รูปรางหน้าตาคล้ายอายุแก้ว ชอบพูดแต่เรื่องกิน ชี้อาตมาไม่สู้ใคร แต่มักพูดสอในขณะกินอื่น ๆ กำลังปรึกษาหารือเรื่องสำคัญ เขาแบบซักไม่ให้เรือเสีย

19. ทู (อายุทู) ไม่ทราบประวัติความเป็นมา สันนิษฐานว่าคงได้เคามาจากผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่ง รูปรางสูงใหญ่ ผิวดำ จมูกยาวคล้ายตะขอเกี่ยวมะพร้าว หัวล้านมีผมเป็นกระจุกสูงอยู่กลางหัว พุงโยยอยยาน ตะโพกใหญ่ขวิดขึ้นบน จึงถูกกล่าว หลังคคเหมือนเขาพิณมา บุงผาโจงกระเบน ไม่มีลวดลาย ขมโออวกเหอยศ ขมขุตะคอกผู้นั้น แต่เขาทุเหชี้อาตมา ส่วนมากจะรับบทบาทเป็นเสนาประจำเมืองยักษ์และมักทำหน้าที่เฝ้าประตู ทุกเสียงใหญ่ซา ๆ ขมฟ่องผู้นั้น

20. ยอกทอง (อายุยอกทอง อายุทอง) เป็นตัวละครสำคัญของหนังตะลุงเป็นเพื่อนคู่หูกับสีแก้ว เชื่อกันว่าเป็นตัวละครที่จำลองลักษณะและถนัดนิสัยมาจากคนจริง ซึ่งบางท่านว่าเป็นชาวนครศรีธรรมราช บางท่านว่าเป็นชาวนครศรีวิชัย อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา แต่บางกระแสว่าเป็นชาวจังหวัดพัทลุง รวมความว่าทางกิ่งไปตามลักษณะท้องถิ่นนิยม เป็นที่นาสังเกตว่า ยอกทองมีลักษณะคล้ายกับตัวละครของหนังชาวที่เรียกชื่อว่า สะมาว (Samar) ซึ่งเป็นตัวแทนของมนุษยชาติ แต่ลักษณะนิสัยของสะมาวกลับไปคล้ายคลึงกับ สีแก้วมากกว่าจะคล้ายกับยอกทอง

อนึ่งเป็นที่นาสังเกตว่าตัวละครยอกทองและสีแก้ว เป็นตัวละครที่มีมานานเก่าแก่กว่าตัวละครอื่น ๆ และรู้จักกันแพร่หลายพอ ๆ กับหนังตะลุง

ยอกทองมีรูปร่างอ้วน ค่ำ ลำเตี้ย กนงอน พุงโย หลังเก็บคคม มีโตนกคอ มีหนัง 2 ข้างเคลือบไหวไค สามารถซักปากไหรินมีปากกลางขมขึ้นและลงไคเช่นเดียวกับตัวละครอื่น ๆ ปลายคางยื่นยาวออกพอ ๆ กับปลายจมูก ผมหยิกงอคล้ายพวกเงาะ หนาคาคล้ายส่วนหัวของจระเข้ ไม่สวมเสื้อ บุงผาโจงกระเบนลายคาหมากรุก หรือของบางคณะเป็นผาคล้ายไทย เหน็บปีกกริชเป็นประจำ ส่วนตัวกริชติดกันอยู่ในมือ เท้าเป็ล้อย เป็นคนขมโออวกคุดโว แต่ใจจริงเป็นคนชี้อาตมา เป็นคนเจ้าชู้ขมอยู่ไกลผู้นั้น ทุกจาเหลาะแหละ ขมขมผู้นั้นและ

ยกตนเองทั้งเป็นคนมายอ ไครยอเป็นอาสาจนทั่วท่าย ชยรับใช้และคิดตามผู้หญิง เป็นบุคคลประเภทนายวาชีชาพลอย และเหอนายจนเกิดเป็นส่วนนวนว่า "ยายยอกทองบานาย" เป็นคนไม่สู้คนจริง มักลอมทำร้ายแล้ววิ่งหนีไปพึ่งคนอื่น

ยอกทองพูดเสียงดัง แสดงความโอหัง กระจอกโงกฮาก พูดแบบเคนคอกพูดเน้นเสียงทุกพยางค์ แต่เสียงมักแห่สน้อยในลำคอ พูดแบบบาน่าลาย มักสอและเลือกไม่เลือกที่มักพูดนอกเรื่องและมักนอนตามไกรยอถูถูกยกยอ และมักเอออไปกับเจ้านายเพื่อเอาใจไว้ก่อน พูดจามักซาทหลักการและเหตุผล แต่บางครั้งก็มีคารมคมคาย แต่ทว่าเป็นไปโดยบังเอิญมากกว่า เกิดจากสติปัญญาที่แท้จริง มักพูดชักคอกกับสีก้าว โดยวิธีค้นหุรงในตอนที่สนแล้วขมจ้านในที่สุก¹

21. ฉานีเซ่ง (ฉานีทองเซ่ง) เป็นฉานีทศิล เป็นตัวละครที่ได้เคามาจากนักบวชทศิล ปฏิบัตินิคสมณเพศ ลุ่มหลงขมายมุข กินเหล้าเมายา คอยช่วยเหลือพวกพาดเกเร บางทีเรียกชื่อพิเศษออกไปตามพฤติกรรมที่เด่นชัด เช่น ฉานีนกกรง (ชยตชนก) ฉานีสูกหรือฉานีทองสูก (รักสูกนัันเหิงร่องรำทำเพลง) ฉานีซีเมา (กินเหล้าเมายา ถือชวคเหล้าแทนศาลปัตร)

ฉานีทองเซ่งมีรูปร่างและพฤติกรรมไม่นาศรัทธา อาจจะพุ่งปอง สะคือจุน หลังไกรย มีมือหนึ่งถือชวคเหล้า มือหนึ่งถือของกัญชา นุ่งสบงหยักกรัง หมั้นจิวร สวมลูกประคำหน้าตา เจ้าเล่ห์ จมูกงุ้ม ปากกว้าง ทศิล ชยตชนก กัปลา ชนโก ชนวัว กินเหล้าเมายา ทำเสน่ห์คลุกคลีเสพเมถุนกับแม่มายเมชี

นอกจากจะเป็นตัวละครที่ล้อเลียนคนเมาปที่อยู่ในคราบของนักบวชนักบุญแล้ว ฉานีทองเซ่งยังเป็นตัวละครที่มีคุณค่าทางศิลปะการแสดง คือเป็นตัวละครที่ช่วยสร้างความขัดแย้ง ทำให้ผู้ชมเกิดการ เปรียบเทียบ รู้จักเข้าใจนักบวชนักบุญเพิ่มขึ้น

22. ลูทึง (อายลูทึง) เป็นตัวละครที่หนึ่งกิมเส่ง บานปากพน อำเภอรโนค จังหวัดสงขลา คิคนกะขึ้นมาเป็นตัวละครประจำคณะ

บุคลิกลักษณะ เป็นคนตัวเล็กหลังค่อม เป็นเด็กจีน อายุประมาณ 8 ขวบ ผูกผมเปียยาวมาถึงสะเอว จมูกแหลม ไม่สวมเสื้อ มีขวานเป็นอาวุธประจำกาย ลีลาการพูดพูดซ่า ๆ ขานคาง เสียงเล็ก มักออกอุกกับแรง มักอยู่ฝ่ายนางเอก

¹ สุวิงค์ พงศ์ใหญ่. "ยอกทอง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529.

ประวัติความเป็นมา เล่ากันว่าคราวหนึ่งหนังกิมเส่งเดินทางไปแสวงหนังกาง
 ฝั่งสงขลา เห็นเด็กจีนตัวเล็ก ๆ ผูกผมเปียเล่นอยู่กับเพื่อน ๆ มีลักษณะแปลก หลังค่อม จมูก
 แหวม หูคเสียงยานคาง ไม่สวมเสื้อผ้า หนังกิมเส่งเห็นเข้าเกิดศรัทธาใจ จึงนำเค้าไปตัดเป็นรูป
 ตัวตลกประจำคณะ ทอมนายหนึ่งหลายคนนำไปเป็นตัวตลกประจำคณะทวย เช่นหนังกิมยาน
 ป่าบอน จังหวัดพัทลุง หนังกิมยานไสทอน จังหวัดสงขลา หนังกิมลือศิลป์ อำเภอรักภูมิ จังหวัด
 สงขลา เป็นต้น¹

23. เวสทญู (อายเวสทญู อายเวสทญูกัน) เป็นตัวตลกหนังตะลุง ทำหน้าที่เป็น
 คนรับใช้ของพระอินทร์ โดยพระอินทร์ส่งลงมาจกสวรรค์เ้ามาช่วยเหลือผู้ที่เป้นคนดี แ่คตทุกข
 ไคยาก

เวสทญูมีรูปร่างลักษณะใบหน่าย่น ปากแหวม ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ ถือพระชรรค์
 สวมมงกุฎโม่มาขางหน้าคล้ายรูปเจ้าเมือง ชักปากไค้เหมือนรูปตลกหนังตะลุงตัวอื่น ๆ มีกาย
 สีเขียว มีฤทธิ์มาก สามารถเหาะไค้เร็วมาก เชื่อกันว่าผู้มีฤทธิ์ทั้ง 3 ภพ ไม่มีใครเหาะชนะ
 เวสทญู ขนาดเหาะจากสวรรค์ชั้นดุสิตมาถึงเมืองชมพู (มนุษย์โลก) ใช้เวลาเพียงสักนิ้วมือ
 เทียว เวลาไค้รับคำสั่งมักปฏิเสธก่อนเสมอ กล่าวกันว่าในโลกสวรรค์มีแต่เวสทญูเท่านั้นที่
 สามารถปลุกพระอินทร์ในขณะที่กำลังบรรพมไค้ ภัยความเป็นกันเองกับพระอินทร์จึงทำให้ขม
 เกียงพระอินทร์และขมทุก "มิ่งกูสุเร้า" กับพระอินทร์ และที่ว่าเวสทญูขมปฏิเสธก่อนที่จะ
 ทำงานตามคำสั่ง คือ เวสทญูมิ่งงานยุ่ง ไม่ค้อมมีเวลาว่างและเมื่อไปทำกิจให้พระอินทร์ ตัวเอง
 คองทิ้งงานมิ่งงานของตัวเองนั้นอาจเสียหายไค้ ดังนั้นเวลาที่ตัวเองจะไปทำงานตามคำสั่งจะ
 คองพิจารณาากอนว่างานนั้นสำคัญหรือไม่ ถ้าพิจารณาเห็นว่างานนั้นสำคัญก็จะรับอาสา และจะ
 ทำให้สำเร็จทุกประการ แต่คองมีขอมแมคือ ฝากงานของคองให้พระอินทร์ชวยทำแทน งานสำคัญ
 ของเวสทญูคือ เลี้ยงปลาปัก ไค้ชน วัวชน ซึ่งงานเหล่านี้พระอินทร์เกลียดมาก แต่คองยอม
 ชวยทำ

เวสทญูพูดภาษาถิ่นไค้ แต่เสียงแปร่งเพี้ยน ทุกเร็ว และพูดภาษากลางไม่ไค้²

¹จริน ศิริ. "ลูกหิ้ง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคไค้ พ.ศ.2529. เลม 8.
 2530. หน้า 3211 - 3212.

²สมพร ชุมทอง. "เวสทญู : ตัวตลกหนังตะลุง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรม
ภาคไค้ พ.ศ.2529. เลม 8. 2530. หน้า 3371 - 3372.

24. สะหม้อ (อายสะหม้อ อายหม้อ) เป็นตัวละครของหนังตะลุงบางคณะ เป็น
ตัวแทนของชาวไทยมุสลิมผู้มีลีลาการพูดจาที่ชวนขบขัน

ประวัติความเป็นมา หนึ่งกัน ทองหลอ บ้านน้ำกระจาย อำเภอเมืองสงขลา
ยืนยันว่าเป็นรูปตลกที่ตนเป็นคนคิดทำขึ้นเพื่อให้เป็นตัวละครพิเศษประจำคณะของตน โดยให้นำ
เอาคนจริงจากหมู่บ้านสะกอม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มาเป็นต้นแบบและเอาชื่อจริงมา
ใช้ คือตัดเลียนแบบมาจากนายสะหม้อ ซึ่งเป็นลูกชายของโต๊ะยี่โระ บ้านสะกอม อำเภอจะนะ
จังหวัดสงขลา ตามประวัติว่า หนึ่งกัน ทองหลอเองก็ยังไม่เคยได้เห็นตัวจริง แต่ทำรูปขึ้น
ตามจินตนาการจากเสียงเล่าลือว่าเป็นคนมีนิสัยรักตลกไปกฮา เป็นคนขุและเป็นคนเลงเพิ่มตัว
แล้วต่อมาหนังตะลุงคณะอื่น ๆ ก็นิยมทำรูปสะหม้อไปแสดงกันอย่างแพร่หลาย

รูปร่างลักษณะ หลังโก่ง มีโหนกคอ คางย้อย ๆ แบบคนชรา รูปร่างผอมสูง
แต่ทองป่องคล้ายคนขมโรค

การแต่งกาย สวมหมวกแขก ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโสร่งหีบชายขมพลอยกลิ้งลง
ไปตามแบบที่ชาวไทยมุสลิมนิยมแต่ง ชักชายผ้าโสร่งหนึ่งต้นแล้วพลอยข้างหลังอีก ๆ มีชายถือ
มีค้อโต้

นิสัย ชอบตลกคะนอง หยอกกล้อและพูดขมขื่นเพื่อนเก่งตามลักษณะนิสัยของ
ชาวสะกอมทั่ว ๆ ไปที่มีกุกูกูจาเป็นเชิงหยิกแกมหยอก ชอบพูดขมขื่นคนอื่น ๆ พอเพลินใจแล้ว
ตัวก็กลับขยักการตีเถียงอย่างเจ็บแสบและรุนแรง มีความเป็นนักเลง กล้าโคกล้าเสีย หนีถือ
ศาสนาอิสลามแต่ไม่เข้าถึงหลักศาสนา ชอบชักชวนคนอื่นเล่นให้เป็นทีสนุกคะนอง แต่ใจจริงมี
ความนับถือและรักใคร่เพื่อนฝูง มีความเอื้ออารี เสียสละแต่ก็ไม่ยอมเสียเปรียบใครง่าย ๆ

ลีลาการพูด พูดตามสำเนียงชาวไทยมุสลิมที่หมู่บ้านสะกอม อำเภอจะนะ
จังหวัดสงขลา พูดเนิบ ๆ ช้า ๆ หนักแน่น พูดจาแบบคนหัวโบราณ ไม่ชักเถลถ้อยคำสำนวน
ตลกอย่างไรกุกูกูจายานั้น ไม่เกรงใจใคร เมื่อสบโอกาสมักขูข่มขู่และแฉ่งขย้ออารมณ์ขึ้น
มีความเชื่อมั่นในความคิดเห็นและเหตุผลของตัวเอง¹

¹ สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "สะหม้อ" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529.

25. สีแก้ว (อายสีแก้ว อัยแก้ว) เป็นชื่อตัวละครสำคัญของหนังตะลุง มักออกคู่กับ ยอกทอง

ประวัติความเป็นมา เชื่อกันว่าเป็นรูปตลกที่ดัดขึ้นโดยเลียนแบบมาจากคนจริง ซึ่งเป็นชาวนานครบุรี คำปลงเชิงแส กิ่งอำเภอกระแสงสินธุ์ จังหวัดสงขลา

รูปร่างลักษณะ อ้วน เตี้ย แขนงะขามขอเกี่ยว นิวคาคำล้ำ อยู่ข้างจะลงพุง ตามอย่างผู้ที่ไต่หวัดกลางคนไปแล้วทั่ว ๆ ไป หัวล้านเกลี้ยง จมูกโต คางสั้น

การแต่งกาย ไม่สวมเสื้อ สวมสร้อยคอ นุ่งผ้าโจงกระเบน ผาหลายตาหมากรุก (บางคนเป็นลายไทย) เคียนพุงควยผาขาวมา สวมถุงน่องยาวแบบขุนนาง (บางคนไม่สวมถุงน่อง) ไม่สวมรองเท้า ไม่ถืออาวุธและไม่พกอาวุธ

นิสัย เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญารอบคอบ หลีกแหลม มีขันมะขัมโม พุทนต์ และจริงจัง เป็นคนหนักแน่น บึกบึน ตู้มโตย เมื่อต่อสู้มักใช้หัวชนคู่ต่อสู้แทนอาวุธ ชอบอบรมสั่งสอนตัวละครอื่น ๆ ที่ประพฤติผิด มักมีความคิดเห็นขัดแย้งกับยอกทอง ซึ่งเป็นเพื่อนคู่หู เป็นคนสงวนท่าทีและมีทบะ

สีแก้ว เป็นคนมีความรู้ทางไสยศาสตร์ มีเวทมนตร์คาถาและอยู่ยงคงกระพัน สามารถเอาชนะพวกยักษ์มาร ซึ่งไม่มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่มากนัก

ลีลาการพูด สีแก้วเป็นคนพูดน้อย พูดช้า ๆ หนักแน่น ชัดด้วยชัดคำ พูดด้วยความมั่นใจ นำเสียงนำม้นถือ รูปร่างการพูด เมื่อสนทนากับผู้ใหญ่มักพูดด้วยความคารวะ ไม่สอเสือก ไม่พูดนอกประเด็น¹

26. หอม (อายหอม) ประวัติว่าหนังครุฑเดิม จังหวัดพัทลุงไปแสดงที่เกาะสมุย ตอนลงเรือกลับบ้านเห็นเด็กคนหนึ่ง ตักรูปตลกนี้เชิดเล่นอยู่ในเรือ ตีใจในรูปลักษณะจึงขอจากเด็ก นำมาปักไว้ที่ฝาบ้านตรงบันไดขึ้นลง มองที่ไรเห็นรูปตลกนี้ยิ้มทุกทีจึงตั้งชื่อว่า "อายหอม" และถือเป็นตัวตลกเอกประจำคณะ

รูปร่างคล้ายหนูแก้วแต่ตัวเล็กกว่า พูดเสียงเล็ก มักออกคู่กับยอกทอง

¹สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "สีแก้ว : รูปหนังตะลุง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้.

27. หนูนุ้ย (อายหนูนุ้ย อายนุ้ย) เป็นตัวตลกคู่ขวัญแห่ง

ประวัติความเป็นมา เชื่อกันว่าเป็นตัวตลกที่จำลองมาจากคนจริง ซึ่งเป็นคน
ไม่เต็มเต็งที่เคยเตรีศเตรีอยู่แถวคลองขวางในตลาดเมืองสงขลา ครั้นนายหนังกณะหนูนุ้ยเห็น
รูปร่างลักษณะก็เกิดอารมณ์ขัน จึงนำเอาลักษณะของชายคนนั้นมาดัดเป็นรูปหนังตะลุงขึ้น ชาวบ้าน
จึงเรียกรูปตลกตัวนี้ว่า "หนูนุ้ย" ตามชื่อของนายหนังผู้ริเริ่ม

รูปร่างลักษณะ ผิวดำ ลำ คี๋ย ก้นเชิก พุงยานและโย ลำตัวแข็ง คอแข็ง
หน้าเสี้ยมยาวยื่นคล้ายหน้าของวัว เสนอซี่เขไปข้างหน้าคล้ายกับแฉมา มีไผ่ที่โตกางและ
มีขนรกายยาวย้อยเป็นกระจุก มีน้ำลายย้อยเหมือนวัว จนถูกตัวตลกอื่น ๆ พากันล้อเลียนว่า
หนูนุ้ยมีพอกเป็นวัวและเรียกชื่อล้อว่า "อายลูกวัว"

การแต่งกาย ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโสร่งแบบคนสมัยก่อน ของบางคณะนุ่งกางเกง
ขาสั้นที่แข็งและหนาเตอะเพราะเปราะเปื้อน คาคณะเอวทวยหนังวัวเส้นใหญ่และหนา เท้า
เปลือย มีชายถือกรรไกรหนีบหมากเป็นอาวุธประจำกาย

นิสัย เป็นคนไม่เต็มเต็ง ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง มักแสดงความเบาปัญญา
ไปปรากฏ อยู่ข้างจอมองค์นี้ ด้เข้าด้ออก แลดูความงองโง้ให้เป็นที่ขบขันของคนอื่น ขมลง
คนง่าย ๆ ขันอยใจและขำขลุอันทกใจง่าย เก็บความลับไม่ได้ เป็นคนไม่ทันคน หลอกลงาย

ลีลาการพูด พูดไม่ค่อยชัด เสียงเบาลงลำคออ้อมแฉม ขมขลุกลอยตามเพื่อน
ถูกส่าหับเล็กน้อยก็คุมสติไม่ไคคายความลับหมดสิ้น ถ้อยคำสอดถึงความเบาปัญญาและขลาคลัว¹

28. หนูเนือย (อายหนูเนือย) เป็นตัวตลกที่หนังซิมแห่ง บ้านควนเนียง อำเภอ
รัษฎา จังหวัดสงขลา เป็นผู้คิดแกะรูปขึ้น เพื่อให้คู่กับหนูนุ้ย มีฐานะเป็นลูกของหนูนุ้ย

รูปร่างลักษณะนิสัยคล้ายหนูนุ้ย เป็นคนขมขลุโหยง หลังโก่ง คอตก ทูทซา ๆ
เสียงเล็กแหลม เห็นแกกัณมากกว่าเรื่องอื่น ๆ มักจะอยู่ฝ่ายพระเอก

¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "หนูนุ้ย" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529.

29. หนูแหง (อีหนูแหง) เป็นตัวตลกฝ่ายหญิงออกคู่กับนางเอก ประวัติความเป็นมาไม่ปรากฏ รูปร่างอ้วน ไวนมทรงสูง สวมเสื้อคอกระเซาลายดอก นุ่งผ้าถุงสีแดง หนาตาซีเทร เป็นคนปากร้ายใจดี พูดเสียงก้อง แสนงอน อวดหญิง จองห้อง วางท่าผู้ชายเขาไม่คิดแต่ซาตู่แท้จึงง่าย¹

30. หล่า (อายหล่า) เป็นตัวตลกประจำคณะของหนังพระขมน้อย (พระขม บุญฤทธิ์) อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ประวัติความเป็นมา เดิมเป็นหนังวัวธรรมดา ถูกสุนัขคาบไปกัดกิน ชาวบ้านคนหนึ่งมาพบ นำไปตกแดงเป็นรูปตัวตลกใหญ่ผู้ชายเล่น หนังพระขมมาพบเขาเกิดชอบจึงขอไปเป็นตัวตลกประจำคณะของตน ตั้งชื่อว่า "อายหล่า"

รูปร่างลักษณะ อ้วน เตี้ย หัวเล็ก ลำตัวใหญ่ ไหล่ผิง ลงพุงไม่ไม่ถึงกับเสียทรง ตะโพกใหญ่ แดงตัวทันสมัย สวมเสื้อแขนยาว ผูกเนคไท นุ่งกางเกงขายาว ใส่รองเท้า เป็นคนใจเย็น พูดจาฉะฉาน ตรงไปตรงมา ขยเมื่อนิทาน สติปัญญาหลักแหลม ไม่กลัวใครแต่ไม่ขยรังแกผู้อื่น เพื่อนคู่หูคือยอของ

31. อินแก้ว (อายอินแก้ว) ไม่ทราบประวัติความเป็นมา มักทำหน้าที่เฝ้าประตูเมือง คอยซักถามแขกเมืองและนำความไปกราบบังคมทูลเจ้าเมือง

อินแก้วมีรูปร่างผอมบาง คอขางสูง พันกลางคร่อมหันบน มีผมหรือผมแหม่มเป็นกระจุกอยู่ตรงกลางกระหม่อม สะทือจุน พุงโย่ ก้นเข็งงอน นุ่งผ้าลายตาหมากรุก ไม่สวมเสื้อ มีนิสัยเป็นคนตรงไปตรงมา ไม่มีชั้นเชิง เป็นคนเอางานเอาการ

นอกจากตัวตลกที่กล่าวมาแล้ว ยังมีตัวตลกอีกหลายตัวที่ปรากฏชื่อในเอกสาร มีทั้งตัวตลกฝ่ายชายและตัวตลกฝ่ายหญิง เช่น

¹สำนักงานศึกษาธิการ เขต 3. คู่มือการสอนวิชาพิชชาหนังตะลุง 2. 2523.

” อายชวค	” อายทูนแกว	” อายโทนค
” อายโคม	” อายอุกัวว	” อายวรุช
” อายมินหลา	” อายเมียก	” อายทาน้ำตก
” อายอุกหมี	” อายแวน	” อายทนก
” อายทาน	” อายคองอิน	” อายนองเพชร
” อังกน	” อัญหวย	” อโงง
” อัญเควค	” อสมแปน	” อสมโ
” อคำจัน	” อควเอียค	” อฉม ¹ เป็นพัน

ประวัติความเป็นมา รูปร่างลักษณะ นิสัย การแต่งกาย สีลาการทุกข์ของตัวละครเหล่านี้ จะสัมพันธ์กับกลวิธีสร้างบทกลกของหนังตะลุง ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

บทกลกและกลวิธีสร้างบทกลก

ความหมายของบทกลก

บทกลกหรือเรื่องตลกขบขันคือเรื่องที่ยั่วโยกให้ผู้ฟังเกิดการมตลกหรืออารมณ์ขัน

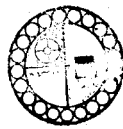
บ่อเกิดของอารมณ์ตลกหรืออารมณ์ขัน

นักปราชญ์หลายท่านให้ความเห็นเกี่ยวกับบ่อเกิดของอารมณ์ขันไว้ดังนี้

ฮาริสโตเติล (384 - 322 ก่อน ค.ศ.) กล่าวว่าอารมณ์ขันจะเกิดขึ้นเมื่อ เหตุการณ์นั้นเกิดที่มุมหรือพลิกกลับโดยฉับพลัน "เขากล่าวไว้เป็นตลกร้าย ๆ ว่า เมื่อคนใด กำลังเห็นเหตุการณ์อันหนึ่งอันใดอยู่ แล้วเหตุการณ์นั้นเปลี่ยนลักษณะไปอย่างฉับพลันทันที คนจะ เกิดอารมณ์สำรวลขัน"²

¹สำนักงานศึกษาธิการ เขต 3. คู่มือการสอนวิชาชีพวิชาหนังตะลุง 2. 2523. หน้า 26.

²ม.ล.ศุภ ชุมสาย. วรรณกรรมพื้นเมืองเชิงจิตวิทยา. 2516. หน้า 140.

คานท์ (ค.ศ. 1892) กล่าวว่า อารมณ์ขันเกิดจากการไข่ปล่อยอารมณ์จากเหตุกรรม
 "คนหัวเราะเพราะถูกปลดปล่อยออกจากความเครียดของอารมณ์ที่เป็นอยู่ขณะคาดคอยสิ่งใด
 สิ่งหนึ่ง"¹

แมร์ทของ (ค.ศ. 1911) เชื่อว่าอารมณ์ขันเกิดจากการเห็นการกระทำที่ผิดปกติ
 ขรรณศาสตร์ของมนุษย์ เขากล่าวว่า "ขณะที่คน ๆ หนึ่งควรจะทำอะไรอย่างเป็นอิริยาบถ
 ของคนคือ ทำตัวขรรณ ๆ หรือลุกนั่งตามสบายแต่กลับไปทำเสียอย่างเป็นเครื่องจักร คนก็
 หัวเราะ"²

กิลแมน (ค.ศ. 1929) ให้ความเห็นว่าอารมณ์ขันเกิดจากความแปลกประหลาด
 เขากล่าวว่า "อะไรจะชวนให้หัวเราะจะต้องมีธาตุของการประหลาดใจ ยิ่งประหลาด
 ไหมาก ก็ยิ่งชวนให้หัวเราะ"³

เจตนา นาควัชระ มีความเห็นสอดคล้องกับกิลแมนว่า อารมณ์ขันเกิดจากความ
 แตกต่างคือ "การทำอะไรก็ตามที่แตกต่างออกไปจากลักษณะปกติของชุมชนหรือสังคมใด
 บุคคลในสังคมนั้นอาจจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่แปลก และในบางครั้งก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ชวนขบขัน"⁴

ลักษณะของอารมณ์ตลกหรืออารมณ์ขัน

เจตนา นาควัชระ สรุปลักษณะของอารมณ์ตลกหรืออารมณ์ขันไว้หลายประการคือ

1. อารมณ์ขันจะสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรม "สิ่งที่ขบขันสำหรับชนกลุ่มหนึ่ง อาจ
 จะไม่ขบขันสำหรับชนอีกกลุ่มหนึ่ง"⁵ แต่อย่างไรก็ตามอารมณ์ขันก็ยังมีลักษณะร่วมกันอยู่

¹ม.ล.ศุภ ชุมสาย. วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา. 2516. หน้า 141.

²แหล่งเดิม.

³แหล่งเดิม. หน้า 142.

⁴เจตนา นาควัชระ. ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. 2521. หน้า 84.

⁵แหล่งเดิม.

"เรื่องคลกขบขันของทุกชาติมักจะพูดถึงเรื่องทีคล้าย ๆ กัน เช่น เรื่องของคนกลัวเมีย เรื่องของคนขี้เหนียว เรื่องของคนเขื่องาย หูเบา เป็นต้น"¹

2. อารมณ์ขัน "จะต้องมีลักษณะที่มีข้ออารมณ์รุนแรงและผู้รับอารมณ์ขันจะต้องอยู่ในสภาวะทางจิตที่เรียกว่ามีไคเอาต์ เขาไปผูกพันกับสิ่งที่ขบขันนั้นจนเกินไป"²

3. อารมณ์ขันจะเกิดขึ้นไค้ต่อเมื่อ "มีการแปรสภาพจากความลวงมาเป็นความจริง"³ และ "เราคงอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าผู้ที่ทำให้เราขบขัน"⁴ อารมณ์ขันจึง "อาจจะเป็นประตูที่เปิดไปสู่โลกแห่งสัจจะไค้"⁵

4. อารมณ์ขันของทุกชาติ "มักจะแสดงออกมาในรูปของศิลปะพื้นบ้านเสียเป็นส่วนใหญ่ และยิ่งไปกว่านั้น ถ้าเป็นอารมณ์ขันที่แสดงออกมาด้วยภาษาแล้วมันก็จะแสดงออกไค้ที่สุกค้ด้วยภาษาถิ่น"⁶

ม.ล.คุย์ ชุมสาย⁷ กล่าวถึงลักษณะของอารมณ์ขันและเงื่อนไขของโครงสร้างของบทกลก ไว้ดังนี้

1. อารมณ์ขันเกิดจากกระสวนไร้สักรูป (incongruous pattern คือไร้เหตุผล แม้จะสมเหตุสมผลก็ไค้เป็นจริงไค้ไม่ไค้

2. อารมณ์ขันจะเกิดขึ้นเพราะผู้อ่านหรือผู้ฟังถูกลวงให้มุ่งคิดไปทางหนึ่ง แล้วถูกเบี่ยงให้กลับมาเป็นอีกรูปหนึ่ง

3. อารมณ์ขันจะอ่อนลงหากผู้ฟังทราบลวงหน้าหรือเาคถูกวากกระสวนไร้สักรูปจะมีลักษณะอย่างไร หรือจบลงอย่างไร

¹ เจตนา นาควัชร. ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. 2521. หน้า 84.

² แหล่งเฝิม. หน้า 85.

³ แหล่งเฝิม. หน้า 87.

⁴ แหล่งเฝิม. หน้า 86.

⁵ แหล่งเฝิม. หน้า 97.

⁶ แหล่งเฝิม. หน้า 89.

⁷ ม.ล.คุย์ ชุมสาย. วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา. 2516. หน้า 144 - 146.

4. อารมณ์ขันจะเกิดขึ้นไ้ยากหากเป็นเรื่องที่คำนิเพิ่มเติมแถม เสียสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับคนในเรื่องหรือผู้ฟัง หรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความทุกข์ยากเจ็บป่วยของใคร ๆ
5. อารมณ์ขันหลายเรื่องจะสัมพันธ์กับภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจของท้องถิ่นหรือของบุคคลในเรื่อง หากผู้ฟังทราบภูมิหลังดังกล่าวอารมณ์ขันย่อมเกิดขึ้นไ้ง่าย
6. อารมณ์ขันเกิดไ้ง่ายจากเรื่องสัพเพณ อารมณ์ขันที่สัพเพณมีหลายลักษณะและมีมากมายกว่าแบบอื่นไ้ทั้งสิ้น

กลวิธีสร้างบทกล

การสร้างบทกลของอาศัยความรู้ความชำนาญเพื่ออธิบายถ่ายทอดอารมณ์ขันสู่ผู้ฟังไ้
อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างบทกลจึงต้องมีกลวิธีหลาย ๆ วิธี

มีผู้สรุปกลวิธีสร้างบทกลไ้ดังนี้

กระแสร มาดยาภรณ์¹ สรุปกลวิธีสร้างอารมณ์ขันของกวีที่ปรากฏในวรรณคดีไทยว่า
มี 4 แบบคือ แบบขรรคมคา แบบสมลอมหรือวิวิว แบบเกิดความขัดแย้งในตัวเองและแบบยังไ้
เกิดความประหลาดใจ

อนันต์ แจงกลิม² สรุปกลวิธีสร้างบทกลความตลกของมีจุจไ้เสนในทอนจบของเรื่อง
ซึ่งคนฟังคาดไม่ถึง นอกจากนั้นยังทอกรูจัก เพศ วิย ภาษา และพื้นฐานความคิดของคนฟัง

เสถียร จันทิมาธร³ สรุปกลวิธีสร้างบทล่อเลียนว่า ทอกรใช้ดอยคำที่ผิดไปจากขรรคมคา
และเนนไ้เห็นอย่างเด่นชัด ทวงท่านองเขียนเยาะเย้ยถากถาง ไ้โดยใช้อารมณ์ขันเป็นสื่อนำ
ความคิด และเนื้อหาคตรงขามกับเรื่องเดิมที่ล่อเป็นแบบล่อเลียน

¹กระแสร มาดยาภรณ์. วรรณคดีปริยเพิ่มเติมเมืองตน. 2516. หน้า 62 - 64.

²อนันต์ แจงกลิม. "วิธีเลาเรื่องตลกให้ตลก" ใน นิพนธ์. น.ป.ป. หน้า
91 - 100.

³นงลักษณ์ แคมโซติ. หาสรสในวรรณกรรมร้อยกรองของไทยสมัยรัตนโกสินทร์
พ.ศ. 2325 - 2375. 2521. หน้า 17.

นิยตะ สาริกฤติ¹ สรุปกลวิธีสร้างอารมณ์ขันในบทละครสันสกฤตว่า จะมีตัวตลกที่เรียกว่า "วิฆูษกะ" เป็นตัวตลกหลวงคอยติดตามตัวเอกในฐานะสหายสนิท และผู้รับใช้คอยสอดแทรกเล่นตลก มักเป็นพราหมณ์แต่งกายประหลาด ในละครไทยก็เช่นเดียวกันคือนิยมสอดแทรกตัวตลกในการเดินทางผจญภัยของตัวเอก ตัวตลกอาจเป็นมนุษย์หรือมนุษย์คอยรับใช้ช่วยเหลือตัวเอก

ม.ล. กุญแจ ชุมสาย² สรุปหลักเกณฑ์และกลวิธีสร้างมตลกอไว้ 13 วิธี คือ 1. การเปลี่ยนทิศทางไปอย่างกระทันหัน 2. ให้อู่อานคิดถึงสิ่งปกติที่คนสนใจอยู่แล้ว 3. เล่าเรื่องเกินจริงที่เป็นไปได้ (possible) แต่ไม่น่าจะเป็นขึ้นได้ (improbable) 4. ที่ความประสมการผิด 5. เห็นแบบเพราะไม่ถูกเส้นกัน 6. เล่าเรื่องเหลวไหล 7. ลวงให้คิด 8. ใช้คำที่มีเสียงคล้าย ๆ กันแต่มีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง 9. สัมชานไร้สสารูป (incongruous percept) 10. ตรรกวิจารณ์ผิด ๆ 11. ล้อสังคม 12. ความคิดไร้สสารูป (incongruous thought) 13. เรื่องสัปดน

นางลักษณ แชนโซติ³ สรุปกลวิธีสร้างอารมณ์ขันจากรวมกรรมร้อยกรองของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2475 ไว้ 5 วิธีคือ 1. การบรรยายลักษณะหรือพฤติกรรมของตัวละครและสภาพเหตุการณ์ตรง ๆ 2. การเลือกใช้คำ สำนวนโวหาร และวิธีการบรรยายเพื่อแสดงลักษณะบางประการอันน่าขบขัน (เช่นการเลือกเสียงและความหมายของคำ ซึ่งมีน้ำเสียงหรืออัญไพหวัด สร้างภาพไปในทางน่าขัน การสร้างภาพพจน์ การแสลงยกย่อง การสร้างลักษณะขัดแย้ง การพรรณนาแบบผิดธรรมดาเนียมเนียม การเขียนให้แปลกหรือแฉงออกไป) 3. การสร้างบทบาทที่น่าขันให้ตัวละครหรือบุคคล 4. การเขียนแบบรวีว 5. การดำเนินเรื่องให้ซ้ำซ้อน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การแทรกอารมณ์ขันเพื่อผ่อนคลายความเครียดของผู้อ่านและการดำเนินเรื่องให้อู่อานผิดคาดหมาย

¹นางลักษณ แชนโซติ. หาดยรสในวรรณกรรมร้อยกรองของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2375. 2521. หน้า 18.

²ม.ล. กุญแจ ชุมสาย. วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา. 2516. หน้า 152 - 156.

³นางลักษณ แชนโซติ. เล่มเดิม. หน้า 290 - 290.

ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์¹ สรุปกลวิธีสร้างอารมณ์ชั้นจากวรรณกรรมร้อยแก้วของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2453 - 2516 ไว้ 15 วิธี คือ 1. สร้างตัวละครให้มีบุคลิกพฤติกรรมน่าขัน มีลักษณะเป็น "ตัวตลก" 2. วางโครงเรื่องง่าย ๆ ที่ผู้อ่านมักจะคาดคิด 3. สร้างเรื่อง จากสภาพสังคมและพฤติกรรมของบุคคลในสังคมด้วยวิธีเพิ่มเติม เลียดสี ล้อสังคม 4. สร้าง เรื่องอัปทาน 5. สร้างเรื่องให้เกินจริง 6. นำวรรณคดีหรือรูปแบบทางฉันทลักษณ์มาเขียนใน แนวชาวบ้าน 7. นำเรื่องของตนเองแทรกไว้ในเรื่อง 8. สร้างเนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์ให้ ไม่สัมพันธ์กัน 9. ใช้สัญลักษณ์ ใช้ภูมิหลังทางสังคมประกอบเรื่อง 10. จบแบบผิดความคาด หมาย 11. กำหนดให้บุคคลในเรื่องตีความประสบการณ์ผิด 12. สร้างความขัดแย้งในตัวเอง 13. ลวงให้คิด 14. ใช้ตรรกวิทยาผิด ๆ 15. ใช้ความรู้ความสามารถทางภาษาวិพากษ์ วิเคราะห์การใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ 16. เล่นคำเล่นภาษา

เกษม หมายแก้ว² สรุปกลวิธีสร้างบทตลกหนึ่งทะเล่งจากวรรณกรรมหนึ่งทะเล่งของ พวง บุษรารักษ์ ไว้ 17 วิธี คือ 1. หักมุมเปลี่ยนทิศทางไปอย่างกะทันหัน 2. ใช้ภาษาผิด 3. ใช้คำฉวน 4. ใช้คำสองแง่สองงุม 5. พังไม้ไค้พิทซ์ขึ้นมากระเดียด 6. คุยโวโอ้อวด 7. ตีความประสบการณ์ผิด 8. ล้อเลียนรูปร่างลักษณะ 9. พุทสอดเสือกเล่นลิ้น 10. ภูหลบ เป็นมีภูหลักเป็นหาง 11. เปรียบเทียบขมขั้ม 12. ล้อคนไทยอิสลามที่ทำผิดบัญญัติทาง ศาสนาอิสลาม 13. สัมชานโรสรูป 14. ใหญ่อานคิดถึงสิ่งปกปิดที่คนสนใจอยู่แล้ว 12. แก่ ทั่วไปแบบนำขุน ๆ 16. เพิ่มแถมประชประชัน 17. ใช้วิธีประสมประสาน

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า กลวิธีสร้างบทตลกมีหลายวิธี และมีผู้สนใจศึกษากลวิธีสร้างบทตลกทั้งจากวรรณคดีไทย วรรณคดีสันสกฤต และวรรณกรรมหนึ่งทะเล่ง อยู่บ้าง แต่มีจำนวนน้อย และยังไม่มียุติศึกษากลวิธีสร้างบทตลกหนึ่งทะเล่งจากวรรณกรรมหนึ่ง ทะเล่งที่เป็นภาพรวม

¹ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์. อารมณ์ชั้นในวรรณกรรมร้อยแก้วของไทยระหว่าง พ.ศ. 2453 - 2516. 2521. หน้า 228.

²เกษม หมายแก้ว. วิเคราะห์วรรณกรรมหนึ่งทะเล่งของ พวง บุษรารักษ์. 2532. หน้า 529 - 530.